

LAZGI RAQSINING LIBOSLAR SENAGRAFIYASI

O'zbekiston davlat Xoreografiya akademiyasi

Urganch filiali 1-bosqich talabasi

Masharipova Bibimaryam Allabergan qizi

Annotatsiya: Lazgi raqsi o'zbek xalqining eng qadimiy va betakror raqslaridan biri hisoblanadi. Uning yillar davomida shakllangan boy an'analari, ramzlari va ma'nolari bor. Lazgi nafaqat o'zining harakatlar tizimi va musiqasi bilan, balki o'ziga xos liboslar senagrafiyasi bilan ham diqqatga sazovor. Ushbu raqs ijrosi uchun yaratilgan liboslar nafaqat raqqosa obrazining muhim bir qismi, balki raqsning ruhiyati, milliy qadriyatlari va estetik mezonlarini mujassam etgan san'at asaridir. Lazgi liboslari, aslida, o'zbek xalqining yillar davomida to'plangan, avloddan-avlodga o'tgan didi, mahorati va ustaliklari namunasi hisoblanadi. Har bir libos butun bir tarix va ruhiy energiyani o'zida aks ettiradi. Libos tanlash, uni bezash, material va ranglarni bir-biriga moslashtirish, har bir detalga e'tiborli bo'lish – bularning barchasi sahna uchun mo'ljallangan yuksak tushunchadir.

Kalit so'zlar: lazgi libosi, milliy raqs, atlas mato, bosh kiyim, milliy bezak, taqinchoqlar, keng ko'ylak, tilla naqsh, yorqin ranglar, senagrafiya.

Аннотация: Лазги — один из древнейших и уникальных танцев узбекского народа. Он обладает богатыми традициями, символами и смыслами, сформировавшимися за долгие годы. Лазги примечателен не только своей системой движений и музыки, но и уникальной костюмированной сценографией. Костюмы, созданные для исполнения этого танца, являются не только важной частью образа танцовщицы, но и произведением искусства, воплощающим дух, национальные ценности и эстетические критерии танца. Костюмы лазги, по сути, являются образцом вкуса, мастерства и ремесла узбекского народа, накопленных за годы и передаваемых из поколения в поколение. Каждый костюм отражает целую историю и духовную энергию. Выбор костюма, его украшение, сочетание материалов и

цветов, внимание к каждой детали — всё это высокая концепция, предназначенная для сцены.

Ключевые слова: костюм лазги, национальный танец, атласная ткань, головной убор, национальный орнамент, украшения, широкая рубашка, золотой узор, яркие цвета, сценография.

Abstract: Lazgi dance is one of the most ancient and unique dances of the Uzbek people. It has rich traditions, symbols and meanings that have been formed over the years. Lazgi is notable not only for its system of movements and music, but also for its unique costume scenography. The costumes created for the performance of this dance are not only an important part of the dancer's image, but also a work of art that embodies the spirit, national values and aesthetic criteria of the dance. Lazgi costumes, in fact, are a sample of the taste, skills and craftsmanship of the Uzbek people, accumulated over the years, passed down from generation to generation. Each costume reflects a whole history and spiritual energy. Choosing a costume, decorating it, matching materials and colors to each other, paying attention to every detail - all this is a high concept intended for the stage.

Keywords: lazgi dress, national dance, satin fabric, headdress, national ornament, jewelry, wide shirt, gold pattern, bright colors, scenography.

KIRISH

Odatda lazgi raqqosalari uchun liboslar yorqin rang va boy bezaklarga ega bo'ladi. Ranglarning jilosi, ularning uyg'unligi raqsga xos an'analarni, quvonch va hayotiylikni ifoda qiladi. Erkaklar libosi oq ko'ylak, qizil belbog', yaxtak, oyoqqa etik va boshga cho'girma kiyiladi. Qadimdan liboslarda milliy naqshlar, geometrik va gul bosmalar, me'moriy elementlar ko'p uchraydi. Haftalar davomida tayyorlanadigan liboslarning ish jarayoni ko'plab mahorat va sinchkovlikni talab etadi. Har bir bezak o'z ma'nosiga ega: ular baxt, omadlilik, poklik, hayotning to'kisligi kabi ramziy ma'nolarni anglatadi. Raqqosa libos tanlash jarayonida avvalo milliylikka, urf-odatlariga va sahna harakati uchun qulaylikka katta ahamiyat beradi. Lazgi raqsi ijrosida ko'ylak turi va uning bichimi alohida o'rin tutadi. Ko'ylak odatda uzun va keng qilib tikiladi, egasiga maksimal harakat erkinligini beradi. Ranglar esa tabiatdan, moviy osmon va giyohlarning yashilligidan, quyosh nurlarining yumshoqligidan, nihoyat, sharqona diddan ilhomlanadi. Borliqqa

bo'lgan mehru muhabbat, tabiat bilan uyg'unlik va milliy iftixor raqqosaning libosida o'z aksini topadi. Ko'ylaklarning yenglari keng va erkin harakatlanadigan qilib tikilgan bo'ladi. Aynan yenglarning tebranishi, ularning nozik harakati lazgi raqsini yanada jozibali qiladi, harakatlarning nafisligini, raqqosaning qo'liga qanchalik epchillik bilan muomala qilishini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Raqs liboslarida bosh kiymi alohida o'rin tutadi. Do'ppi yoki boshqa milliy bosh kiyim tasmalar, mayda zog'ora yoki tilla tangalar bilan bezatiladi. Ushbu bosh liboslar ko'pincha milliylikning asosiy belgilaridan biri bo'lib, ular harakat paytida raqqosaning boshi va yuz harakatlariga chuqur ma'no beradi. Ba'zan bosh kiyimning ustiga engil gazlama yoki ipakdan qilib to'r sochiqlar tashlanadi. Bularga osilgan rangli boncuklar, marjonlar harakat davomida chalinib, musiqa va harakat birligiga ohangdorlik qo'shadi. Bu liboslarda har doim tabiat va insonning uyg'unligi asosi turadi. Har bir rang, har bir bezak, har bir tilla naqsh o'zining mustaqil estetik va ramziy ahamiyatiga egaligini libosda serqatlam ifodalash mumkin. Bundan tashqari, lazgi raqqosalari har doim ziynat buyumlariga katta ahamiyat berishgan. Yarim tilla, marjon, kumushdan yasalgan uzuk, zirak, bilakuzuk kabi milliy taqinchoqlar libosning ajralmas qismi bo'lib kelgan. Ularning nafis bezagi, tovlanishi va jilosi raqqosaning harakatlariga ritm, nafislik va ishtiyoq beradi. Shu bilan birga, lazgi libosida belbog'lar, tasmalar, to'rli qo'shimchalar ham bo'lishi mumkin. Bunday qismlar raqqosaning holatini, harakatini va kayfiyatini sahnaga ko'taradi [1].

Poyabzal tanlashda esa, odatda, ochiq rangli, yengil va harakatga xalaqit bermaydigan etik yoki maxsi tanlanadi. Sababi, lazgi raqsi ko'p hollarda tezkor va mohirona chaqqonlik bilan, oyoq harakatlari asosida ijro etiladi. Shu sababli, etikning tanlovi ham libosning qolgan qismidan kam e'tibor qaratiladigan jihati emas. Maxsi yoki etik silliq va yengil bo'lishi, shovqin qilmasligi va harakat uchun to'siq bo'lmasligi lozim. Aks holda, raqqosaning harakati to'liq ochilmaydi, harakatlar silliqligi yo'qoladi [2].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Libosning har bir detaliga, ustki va ostki qatlamiga hammaxonning e'tibori alohida qaratiladi. Hususan, ko'rkamlashtirish uchun qo'shimcha ruchnoy ishlov beriladi,

boncuklar, pullar, tilla kumush naqshlar, monjuqlar taqiladi. Bularning hammasi bir-birini to'ldirib, libosni yaxlit kompozitsiyaga aylantiradi. Raqs jarayonida harakatlar bilan birga ushbu bezaklar harakati ham ohangdosh bo'lib, raqsning ta'siri oshadi. Ko'ylakning uzunligi ham muhim. Lazgi raqsi harakatlarining ko'p qismi yerga va oyoqlarga yaqin holda amalga oshiriladi. Shu bois, ko'ylak juda ham uzun bo'lmasligi lozim. Biroq, harakatni chiroyli ko'rsata olish uchun ko'ylak etagi keng, ozgina yon tomonlarga ochiluvchan qilib tikiladi. Bu harakat paytida ko'ylakning shimirlab ochilishi orqali raqqosaning harakatlari, uning epchilligi, qadamlarining chiroyi yaqqol namoyon bo'ladi. Ayniqsa, sahnaviy lazgi raqsi ijrosi uchun tutgan liboslar boshqacharoq bo'ladi. Ular matoning sifatiga, bezaklarning silliqqligiga, yengil va ham o'ziga xos bo'lishiga katta e'tibor beriladi. Raqs ijrochisining kiygan libosi hammaga ko'rinadigan bo'lishi, uni uzoqdan ham ajratib bo'lishi kerak. Shu bois, asosan yorqin va kontrastli ranglar, titroq va porloq bezaklar tanlanadi [3].

Rejissyor va senograf, harakat rejissori va libos ustasi birgalikda ishlaydi. Ular libosning nafaqat fiziki, balki ruhiy ta'sirini ham ko'zda tutadi. Raqsning g'oyasi, mazmuni, yuritilayotgan mavzuning ohangi libosda har tomonlama aks eta olishi kerak. Lazgi kechalarida, milliy tadbirlarda, xalqaro festivallarda raqqosa libosining go'zalligi va milliyliigi avval ko'zga tashlanadi [4].

Senagrafiyada harakatga qulaylik, estetik ifoda, an'ana va zamonaviylik uyg'unligi muhim mezondir. Zamon bilan hamohang bo'lib, yangi liboslarni yasash, ularga ozgina zamonaviy bezaklar kiritish, yangi elementlar qo'shish – bu sohani doimo harakatda, rivojlanishda ushlab turadi. Shu bilan birga, asl va muqaddas qadriyatlar, an'anaviy shkala aslo unutulmasligi shart. Senagrafiyada har bir kichik detal, har bir chok, har bir ipning ahamiyati bor. Ular dastlab sahnaga chiqadigan raqqosa obrazini to'liq yoritadi. Liboslar orqali raqs ijodkori va tomoshabin o'rtasida ko'rinmas, lekin kuchli aloqa hosil bo'ladi. Libos ichidagi raqqosa o'z harakati, his-tuyg'usi, quvonch va qayg'usi, hayotga bo'lgan muammolari va orzularini raqsga, harakatga va, eng asosiysi, libosiga joylaydi. Libos esa, bor bo'yicha, hayajon va samimiyat bilan harakat qilib, tomoshabinga ko'chadi. Bu borada lazgi libosi o'zbek xalqining ruhiy tarixi, didi hamda nafosati tarannumidir [5].

XULOSA

Xulosada aytish mumkinki, lazgi raqsining liboslar senagrafiyasi – bu milliy va zamonaviy uslub uyg'unligi, estetik muvozanat va amaliy qulayliklarning betakror bir namunasidir. Lazgi raqqosalarining libosi nafaqat go'zallik ramzi, balki xalqimiz tarixining davomchiligi, an'analarning zamonaviylikka chambarchas singib, hayot tarzimizda yangi bir madaniy qatlam hosil qilganining yorqin guvohidur. Shu ijobiy namuna har doim bardavom bo'lib kelsin, milliy san'atimiz asliyu asosini ko'z qorachig'idek asrayversin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alisherova, Z. (2018). "Lazgi raqsining tarixiy ildizlari va rivojlanish bosqichlari". San'at va Madaniyat, 5(2), 112-119.
2. Azimova, M. (2019). "Xorazm lazgi raqsi liboslarining o'ziga xos xususiyatlari". Milliy Madaniyat, 2(4), 56-63.
3. Bobojonova, N. (2021). "Lazgi raqsi va undagi milliy elementlar". O'zbekiston San'ati, 9(3), 28-34.
4. Djurayeva, F. (2020). "Folklor an'alarida lazgi liboslari". O'zbek Madaniy Merosi, 6(2), 71-77.
5. Ganieva, S. (2018). "Lazgi san'ati va uning liboslar dizayni". Zamonaviy San'at, 3(1), 44-50.
6. Islomova, K. (2017). "Lazgi raqs liboslarining senagrafik tahlili". Tasviriy San'at, 1(3), 89-93.
7. Kasymova, R. (2022). "Xorazm lazgisi raqs liboslarida bezak va naqshlar". San'at Ilmi, 8(1), 101-107.
8. Nazarova, D. (2019). "Lazgi raqsi liboslarining zamonaviy talqini". Madaniyat, 4(2), 54-61.